

Fakultetsstyrelsens arbetsutskott

Uppföljning av humanistiska och teologiska fakulteternas kvalitetsdialoger för utbildning på grundnivå och avancerad nivå 2021

I mars månad varje år genomför HT-fakulteterna kvalitetsdialoger¹ med institutionerna och Språk- och litteraturcentrums (SOL) sektioner,² samt med HT-biblioteken.³ Dialogerna har en tematisk inriktning, och temat för 2021 var studie-, lärande- och pedagogiska miljöer. Under dialogerna får fakulteterna och institutionerna möjlighet att ta ett gemensamt grepp om utbildningarnas villkor, starka sidor och utmaningar i relation till det aktuella temat. I den här rapporten ger vi en övergripande bild av HT-fakulteternas kvalitetsdialoger år 2021. Exempel på goda praktiker och utvecklingsområden står i fokus för texten, tillsammans med de uppföljningsaktiviteter som kommer att anordnas för att möta behov som identifierades i samband med dialogerna.

Tematik och underlag

Temat för kvalitetsdialogerna 2021, studie-, lärande- och pedagogiska miljöer, knyter an till följande kriterier i *Lunds universitets policy för kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av utbildning*:

- Att utbildningen sätter studenters/doktoranders lärande i fokus.
- Att utbildningen vilar på vetenskaplig och/eller konstnärlig grund samt beprövad erfarenhet.
- Att undervisande personal, inklusive handledare, har ändamålsenlig ämnesmässig, högskolepedagogisk, ämnesdidaktisk och övrig relevant kompetens, samt att lärarkapaciteten är tillräcklig.
- Att en ändamålsenlig och för alla tillgänglig studie- och lärandemiljö med välfungerande stödverksamhet föreligger.

Som begreppen antyder berör studiemiljöer studenternas inläring, medan pedagogisk miljö förknippas med lärarens undervisning. Begreppet lärandemiljö är

¹Kvalitetsdialogerna genomförs inom ramen för fakulteternas system för kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Systemet förhåller sig till nationella riktlinjer och till *Policy för kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av utbildning vid Lunds universitet*. Dialogerna är tematiskt orienterade med ett nytt tema varje år under en sexårscykel.

²Hädanefter används endast beteckningen institution och prefekt, även när SOL:s sektioner och sektionsföreståndare åsyftas.

³Biblioteken omfattas inte av HT:s kvalitetssystem men eftersom deras synpunkter på utbildningsfrågor är av stort värde inkluderas de i arbetet med kvalitetsdialogerna.

i sin tur inriktat på interaktionen mellan student och lärare, samt på de vidare sammanhang inom vilka denna interaktion växer fram (jfr Lindberg-Sand 2016). Under dialogprocessen valde vi att använda lärandemiljö som samlande beteckning för de pedagogiska, sociala, rumsliga och virtuella sammanhang som studenterna ingår i och medskapar tillsammans med lärare, bibliotekarier, studievägledare och övrig personal.

För att få en så fyllig bild som möjligt av studenternas lärandemiljöer fick institutionerna och HT-biblioteken i uppgift att ta sig an temat utifrån två uppsättningar frågor. Den första berörde det institutionsgemensamma arbetet med kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av utbildning och skulle besvaras av prefekt/sektionsföreståndare i samråd med studierektor. Den andra uppsättningen frågor rörde det utbildningsnära arbetet med lärandemiljöer inom HT:s programbildningar och huvudområdesämnen och besvarades av koordinatörer/ämnesansvariga i samarbete med annan personal (studievägledare, lärare, ämnesbibliotekarier). Följande perspektiv togs upp: social interaktion, lärarledd tid och kontaktid med ämnet, stödverksamheter, fysiska och virtuella lärandemiljöer samt pandemins inverkan på lärandemiljöerna.

I arbetet med att utforma instruktioner till dialogunderlagen inhämtades synpunkter från studierektorsnätverket, grundutbildningsnämnden, bibliotekschefen, fakultetsstudievägledare och vice kårordförande med utbildningsansvar på Humanistiska och teologiska studentkåren (HTS). Instruktionerna skickades ut till institutionerna i början av november 2020. Under november månad anordnade utbildningsledaren och fakultetssekreteraren workshoppar om arbetet med underlagen för studierektorer, programkoordinatörer och studievägledare. I studierektorernas och koordinatörernas workshoppar gav Katarina Mårtensson och Johanna Bergqvist Rydén från Avdelningen för högskolepedagogisk utveckling (AHU) en presentation om lärandemiljöer utifrån ett vetenskapligt perspektiv.

Institutionernas underlag skulle vara fakulteterna tillhanda den 18 februari 2021. Mot bakgrund av den fortsatt ansträngda arbetssituationen för prefekter, studierektorer och lärare, till följd av pandemin, fattades i januari beslut om att låta institutionerna avstå från att besvara den första uppsättningen frågor om det institutionsövergripande kvalitetsarbetet. Till följd av denna ändring blev huvudfokus på kvalitetsdialogerna 2021 det utbildningsnära arbetet med att utveckla lärandemiljöerna inom HT:s program och huvudområden samt på HT-biblioteken. Ett antal institutioner valde dock att besvara även den första uppsättningen frågor, medan andra institutioner berörde deras innehåll under dialogerna utan att ha inkommit med något skriftligt svar. Sammantaget gav därför kvalitetsdialogerna 2021 en relativt god, om än inte heltäckande, bild av institutionernas övergripande arbete med kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av sina utbildningar.

Dialogerna leddes i vanlig ordning av prodekan för grundutbildning, tillsammans med utbildningsledare och fakultetssekreterare. Vid samtliga dialoger med institutionerna deltog prefekt eller sektionsföreståndare och studierektorer. I övrigt var det upp till institutionerna själva att bestämma vilka personer som skulle medverka. Inför årets dialoger uppmuntrades särskilt studievägledarnas delaktighet, vilket bidrog till en stor uppslutning från deras sida. På HT-bibliotekens dialoger deltog bibliotekschefen samt representanter för verksamhetens pedagogiska grupp Stöd till lärande. Vice ordförande med utbildningsansvar för HTS medverkade också vid varje dialog och studentrepresentanter från ämnena fanns utsedda till alla dialoger utom tre (arkeologiska institutionen och Sektion 3 på SOL samt HT-biblioteken som saknar studentrepresentation).

Dialogerna inleddes med att prodekanen beskrev deras plats i HT:s kvalitetssystem och syfte: att följa upp och bidra till utveckling i institutionernas arbete med det aktuella temat. För att konkretisera detta syfte avslutades samtliga dialoger med en kort sammanfattning av de goda exempel, behov och utmaningar från institutionernas lärandemiljöer som identifierades under samtalet. Flera av de identifierade utmaningarna är gemensamma för institutionerna och ligger till grund för de uppföljningsinsatser som föreslås i rapporten. Andra – institutionsspecifika – utmaningar hanteras internt, med stöd från fakulteterna om så krävs.

Lärandemiljöerna på HT-fakulteterna

I det följande presenteras HT-fakulteternas lärandemiljöer med utgångspunkt i de beskrivningar och reflektioner som framkommit under kvalitetsdialogerna 2021 och i underlagen till dessa. Presentationen inleds med en kortfattad redovisning av det institutionsgemensamma arbetet med kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av utbildning (den första uppsättningen frågor). Därefter följer en tematisk presentation av utbildningarnas lärandemiljöer i förhållande till frågorna om tid (lärarledd tid, kontaktid, tid till pedagogisk utveckling) och rum (fysiska och virtuella lärandemiljöer), samt social interaktion, stödverksamhet och pandemins påverkan på utbildningarna.

Institutionernas arbete med kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling

Den första uppsättningen frågor berörde som nämnts institutionernas övergripande arbete med kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling. Specifikt efterfrågades information om tillgång till undervisande personal med efterfrågad (ämnesmässig, pedagogisk, övrig) kompetens, samt reflektion om drivkrafterna bakom den interna kvalitetsutvecklingen. Sex institutioner, samt HT-biblioteken, inkom med skriftliga svar på dessa frågor. Av dessa uppgav fyra att man har god tillgång till fast personal med adekvat kompetens, såväl på det vetenskapliga som på det pedagogiska området. Två institutioner gav svar som pekade i motsatt riktning; där beskrevs bristen på fast anställd och, i ett av fallen, disputerad personal som ett reellt problem. Även inom ett par andra dialoger berördes problemet med lärarbrist, vilken sätter avtryck såväl på det dagliga arbetet som på möjligheten till långsiktigt pedagogiskt utvecklingsarbete. I enstaka ämnen på HT har man hanterat denna brist genom att anställa före detta masterstudenter som lärarassistenter med uppgift att hålla i läsgrupper eller moderera gruppsamtal på Zoom. Enligt de berörda ämnena har satsningarna varit lyckade. Sammantaget visar underlagen att fakulteternas mindre ämnen är särskilt sårbara för fluktuationer i bemanningen till följd av beviljade forskningsanslag och andra yttre faktorer.

I flera av underlagen och dialogerna diskuterades lärarnas skiftande intresse för att delta i högskolepedagogiska utbildningar. Mest hågade att läsa kurser på Avdelningen för högskolepedagogisk utveckling (AHU) är doktorander och juniora forskare, medan många seniora forskare anser sig vara ”fullärda” på området, som en dialogdeltagare uttrycker det. Att professorerna och docenterna inte nyttjar AHU:s kurser lika flitigt som de juniora lärarna behöver enligt dialogerna inte tolkas som att de är pedagogiskt ointresserade. Deras intresse kan mycket väl kanaliseras i andra forum, till exempel via Erasmusutbyten för lärare. Möjligtvis skulle ”spetsade” kurser eller workshoppar kring vissa aktuella frågeställningar – studenter med pedagogiskt stöd nämns som exempel – bidra till att öka de seniora lärarnas tillströmning till AHU:s kursutbud. En relaterad fråga handlar om vikten av att återföra insikter från de högskolepedagogiska kurserna till verksamheten, något som en del institutioner säger sig vilja arbeta mer aktivt med.

Drivkrafterna för pedagogiskt arbete är varierande av underlagen att döma. Flera institutioner jobbar proaktivt med högskolepedagogiska frågor, exempelvis filosofiska institutionen som avsätter särskilda timmar till pedagogisk utveckling för lärare på kurser med många studenter. Centrum för teologi och religionsvetenskap (CTR) har i sin tur medverkat i ett forskningsprojekt drivet av AHU, som innebar att två pedagogiska utvecklare deltog i verksamheten under en tid och bidrog med sina perspektiv på den. På historiska institutionen har det pedagogiska utvecklingsarbetet resulterat i två böcker: om undervisning i historia respektive mänskliga rättigheter. Här är det också värt att nämna HT-bibliotekens grupp Stöd till lärande, som driver det interna kvalitetsarbetet och ansvarar för att ta fram och erbjuda pedagogisk kompetensutveckling för bibliotekspersonalen. Utöver det proaktiva pedagogiska utvecklingsarbetet pekar många institutioner på att det är påtagliga problem, rörande till exempel programstruktur eller dålig genomströmning, som tenderar att trigga igång nya idéer och revideringar av utbildningarna. Återkommande frågeställningar från studenterna och inifrån lärarlaget kan också fungera som en drivfjäder, såsom: Vad blir jag och vad kan jag egentligen om jag läser här?

I flera dialoger antyds eller betonas att pedagogisk utveckling förutsätter tid och utrymme till kollegialt utbyte, vilket av många ses som en bristvara, särskilt under en pandemi som genererar merarbete och sätter stopp för spontana möten i korridorerna. Ett par institutioner uttrycker frustration över mängden utskick och pålagor från fakulteterna och från centralt håll, vilket riskerar ta fokus från det pedagogiska utvecklingsarbetet. Som studierektor hinner man sällan driva pedagogiska frågor, underströks i ett av underlagen. Samtidigt nämns på flera håll att pandemin har bidragit till att synliggöra den kollegialitet och solidaritet som finns internt, inom institutionerna, genom att personalen plötsligt ställdes inför helt nya svårigheter som endast kunde lösas med gemensamma krafter.

De institutioner som inte hade besvarat den första uppsättningen frågor ombads i början av dialogerna att säga några ord om arbetsprocessen med underlagen. Pandemin har enligt en del dialogdeltagare utgjort ett hinder för fördjupade samtal om kvalitetsdialogernas tematik. Trots detta tycks man inom utbildningarna ansträngt sig för att initiera kollegiala processer, via möten, samförfattande eller insamling av synpunkter. Inom en av utbildningarna, masterprogrammet i översättning, inkluderades studenterna i arbetet med underlagen genom en informell fika där de fick komma med sina synpunkter på frågorna. Uppslutningen var stor och gav rikligt med stoff till ämnets underlag.

Från fakulteternas håll finns en uttalad strävan att dialogerna, samt det förarbete och efterarbete de innebär, ska vara samtalsfrämjande och – i förlängningen – kvalitetsdrivande. Av tongångarna i kvalitetsdialogerna att döma är sådana förhoppningar inte helt realistiska. Flera institutioner pekar på att arbetet med underlagen sporrat kollegiala samtal, och själva dialogerna mynnade inte sällan ut i ett ömsesidigt utbyte av reflektioner och handfasta tips deltagarna emellan. De positiva tongångarna paras dock med en kluvenhet inför och/eller kritik mot dialogkonceptet. Å ena sidan bidrar kvalitetsdialogerna till ”förpappring” (jfr Bornemark 2020), som en deltagare uttrycker det, å andra sidan främjar det reflektion kring den egna utbildningsverksamheten. I ett par dialoger och underlag trycker man på att processen, för att upplevas meningsfull, måste generera tydliga resultat, i form av gemensamma insatser eller spridning av goda exempel på fakultetsgemensam nivå. En dialog berörde kvalitetssystemets generiska karaktär som anses leda till att uppföljningen blir mindre givande än om den hade varit ämnesanpassad. Enligt ett underlag vore det önskvärt att arbeta mer långsiktigt med de teman som tas upp i dialogerna, vilket försvåras av att nya teman initieras varje år.

Sammantaget bekräftar dialogerna insikter från forskningen om akademiska mikrokulturer (Roxå & Mårtensson 2013), som visar på att förekomsten av ett kollegialt engagemang för pedagogiska frågor är av stor betydelse för utbildningarnas utveckling och, i förlängningen, för studenternas lärandemiljöer. Förutsättningarna för framväxten av gynnsamma akademiska mikrokulturer tycks emellertid vara skiftande i fakulteternas ämnen och program. Inom institutioner som upplever bekymmer med bemanningen och med tidsbrist tenderar det långsiktiga, kollegiala utvecklingsarbetet att få stå tillbaka, medan institutioner med en mer stabil lärarkår och större studentgrupper tycks ha goda möjligheter att utveckla varaktiga former och forum för kollegialt utbyte och pedagogisk utveckling. För att få ett bättre grepp om de interna förutsättningarna för kvalitetsarbete planeras för en så kallad mittvägsreflektion till 2022, där institutionerna får reflektera över sitt interna arbete med de teman som hittills har tagits upp och lämna synpunkter på dialogernas utformning och genomförande.

Förslag på uppföljande insatser och aktiviteter

- Utbildningsledaren tar initiativ till ett samtal med AHU om möjligheten att utveckla nya former för samarbete mellan den högskolepedagogiska enheten och institutionerna, samt att se över utbildningsutbudet med utgångspunkt i de behov som framkom i dialogerna.
- Under 2022 genomför HT-fakulteterna en "mittvägsreflektion" där institutionerna får beskriva och resonera kring de teman som hittills har genomförts inom ramarna för innevarande sexårscykel. Fokus är de interna pedagogiska behov och utvecklingsprocesser som kvalitetsdialogerna har bidragit till att identifiera och initiera. Dessutom ombeds institutionerna lämna synpunkter på fakulteternas system för kvalitets-säkring och kvalitetsutveckling. Utvärderingen genomförs i enkätformat och svaren sammanställs av utbildningsledare. Resultatet presenteras och diskuteras på ett lämpligt forum, exempelvis på en studierektorsnätverksträff eller på grundutbildningsinternatet 2022.

Lärrledd tid och kontakttid med ämnet inom HT:s utbildningar

Genom att ställa frågor om lärrledd tid och kontakttid till institutionerna lyfte fakulteterna på locket till en av de största svårigheterna för HT-fakulteternas lärare. Det finns visserligen enstaka ämnen som rapporterar att undervisningstiden är tillräcklig med hänvisning till det rika kursstoffet som anses kräva omfattande självstudier. Dessutom finns det ämnen som tack vare en högre prislapp kan ge mer lärrledd tid, såsom journalistik och historisk osteologi. Från flera ämnen betonar man också sin förmåga att trots de tidsmässiga begränsningarna upprätthålla en fullgod kvalitet i sina utbildningar. Priset för detta tycks dock ofta vara gratisjobbande lärare. Samtidigt understryker man i många underlag och dialoger att mer tid till undervisning och återkoppling sannolikt skulle förbättra studieresultaten och kvaliteten i de egna utbildningarna.

I samtliga dialoger inskräpte prodekanen att fakulteternas hållning i frågan är samstämmig med lärarkårens. Den befintliga resurstilldelningen till HT:s ämnen ses av fakulteterna som otillräcklig i förhållande till studenternas behov och de förväntningar som i dag ställs på lärarkåren. Det finns, enligt flera dialogdeltagare, en motsättning mellan förväntan på att rekrytera brett och jobba interaktivt med studenterna – sätta deras lärande i fokus, som kvalitetskriteriet föreskriver –

samtidigt som resurserna är dimensionerade för traditionella föreläsningar och omfattande självstudier. Att Lunds universitets excellens utgör lockbete för internationella studenter är också problematiskt i sammanhanget, menade man i en dialog, eftersom det förstärker dessa studenters förväntningar på ett välfyllt och varierat undervisningsschema. Missnöjet med mängden självstudier vid HT blir inte mindre av att dessa studenter ofta bekostar sina studier vid vårt lärosäte på egen hand.

Inom samtliga institutioner pågår aktivt arbete för att ge studenterna kontaktid utöver den lärarledda tid som erbjuds. Mittimmar mellan föreläsningsspass, schemalagda grupparbeten, studentledda seminarier och kamratrespons kring skrivuppgifter är bara några exempel på den rika flora av aktiviteter som anordnas för studenterna inom HT:s ämnen. Samtidigt betonar flera av dialogdeltagarna att även "lärarlösa" träffar tar tid att planera och hålla igång; instruktioner till gruppträffar formuleras inte i en handvändning och det kan vara svårt att som lärare hålla sig undan en "mittimme". Många påpekar att det krävs en kontrollfunktion för att få studenterna att delta i olika typer av icke lärarledda aktiviteter, vilket också genererar merarbete. Ett par dialogdeltagare ställer sig dessutom frågande till att fakulteterna efterlyser exempel på den här typen av insatser, vilket skulle kunna tolkas som en uppmaning till gratisarbete.

Att HT:s studenter efterlyser mer lärarledd tid är välbekant och dokumenterades senast i Humanistiska och teologiska studentkårens (2020) rapport *Vad står på schemat idag?* som ger en tydlig bild av bristen på undervisningstid och mängden självstudier i våra utbildningar.⁴ I flera av dialogerna bidrog studenterna med tankar och förslag på hur fakulteterna kan jobba vidare med denna fråga. En återkommande reflektion gällde den ej sällan svaga studentnärvaron på icke-obligatoriska, lärarlösa pass, något som enligt studenterna kan ses som en konsekvens av den begränsade lärarledda tiden. Få lärarledda timmar kan nämligen tolkas som en signal om att utbildningen inte kräver insatser på heltid, vilket gör en del studenter mer benägna att söka sig till jobb och andra sysslor vid sidan av studierna.

En annan fråga som lyftes av studentrepresentanterna gällde möjligheten att involvera doktorander mer i undervisningen; i egenskap av billigare arbetskraft skulle de kunna generera mer lärarledd tid. Från många ämnen svarade man att doktorander redan bemannas i så stor utsträckning som det är möjligt med hänsyn till deras huvudsakliga åtaganden. Inom en del institutioner har det varit svårare att få fram timmar till doktoranderna, men också här finns en strävan att låta dem meritera sig pedagogiskt under forskarutbildningen. Även om undervisande doktorander omtalas i positiva ordalag under dialogerna – som genuint engagerade och ambitiösa lärare – ställer sig institutionerna generellt tvekan till att de skulle kunna bidra till en utökning av den lärarledda tiden, eftersom ämnenas fast anställda lektorer fortfarande måste bemannas på sina timmar, och oavsett vem som utför undervisningen används samma begränsade resurs.

En angränsande fråga som lyftes i ett par dialoger var möjligheten att anställa lärarassistenter eller amanuenser till vissa sysslor, exempelvis examination. De flesta dialogdeltagare tillbakavisade just det konkreta förslaget med hänvisning till de komplexa examinationsuppgifter som tillämpas på våra fakulteter och som anses kräva en erfaren lärares ögon och penna. Däremot var man inom ett par dialoger öppen för möjligheten att anlita assistenter till vissa administrativa och enklare

⁴ Rapporten visar att HT:s utbildningar generellt inte lever upp till den basnivå om nio timmar som brukar omnämnas i relation till frågan om lärarledd tid inom HTJS-ämnena. Denna nivå "kommer från de förarbeten som ligger till grund för dagens ersättningssystem", men den är inte reglerad eller officiellt överenskommen (Universitetskanslersämbetet 2018).

pedagogiska sysslor. I de ämnen där detta redan görs upplever lärarna att de får mer tid att fokusera på själva undervisningen.

Många underlag och dialoger ger uttryck för en medvetenhet om att prislappen på våra utbildningar, och därmed också frågan om lärarledd tid, ligger bortom HT-fakulteternas direkta kontroll. Inte desto mindre finner man det viktigt att belysa vilka konsekvenser detta får för såväl studenter som lärare. Att utbildningen sätter studenternas lärande i fokus är som bekant ett av de kvalitetskriterier som följs upp i dialogerna 2021. Av underlagen och dialogerna att döma efterlevs detta kriterium väl av HT:s lärare, samtidigt som både de och deras studenter understryker att mer kunde göras – mer återkoppling, fler seminarier, ordentligare färdighetsträning och så vidare – om prislappen återspeglade de förväntningar som ställs på lärarkåren i dag och de behov som studenterna anländer till lärosätet med. Att utbildningarna trots resursfattiga omständigheter förmår erbjuda så pass varierande och interaktiv undervisning, ofta med kontakttimmar utöver de avsatta lärartimmarna, vittnar om lärarkårens stora engagemang för sina ämnen och studenter.

Förslag på uppföljande insatser och aktiviteter

- Prodekanen tar initiativ till en översyn av de ekonomiska och organisatoriska villkor som påverkar omfattningen på den lärarledda tiden inom HT:s ämnen, med hänsyn till såväl interna (exempelvis kursgivning) som externa (exempelvis resursfördelningen mellan universitetets fakulteter) faktorer. Resultatet och eventuell uppföljning av översynen diskuteras i studierektorsnätverket.
- Se även förslaget till uppföljningsinsats om inspirationsbank under avsnittet om den sociala interaktionen i utbildningarna.

Fysiska och virtuella lärandemiljöer på HT-fakulteterna

I begreppet lärandemiljö ingår de fysiska och virtuella sammanhang där studenterna vistas under sin studietid. Väl utformade fysiska lärandemiljöer, med tillhörande sociala utrymmen, kan enligt forskningen ha en gynnsam effekt på studenternas lärande och sociala sammanhållning (Sandström 2016). Samtidigt medför digitaliseringen av utbildning att anknytningen till universitetet som fysisk plats minskar för en del studenter, som i stället tenderar att knyta an till det som en organisation (Lindberg-Sand 2016). Både för dessa studenter och för studenterna i gemen har lärplattformarna och andra digitala kanaler fått en allt större betydelse som samlingsplatser för undervisningsstoff och samtal om utbildningsrelaterade, och andra, frågor (Lindberg-Sand 2016). Att pandemin har accelererat utvecklingen säger sig självt. Det innebär också att svaren på fakulteternas frågor om utbildningarnas fysiska och virtuella lärandemiljöer ger en god bild av hur lärare och studenter har tacklat det pågående digitala språnget – och vilka campusmiljöer de ser framför sig när pandemin väl har klingat av.

Bilden som ges av de fysiska lärandemiljöerna på HT är splittrad. Lokalerna på LUX och SOL framställs i några underlag som moderna, välfungerande, tillgängliga och trevliga. Andra texter beskriver lokalerna, främst de på SOL, som oestetiska och trista. Ett par underlag vittnar också om konkreta förbättringar på SOL, såsom uppräskningen av Absalons foajé och skapandet av nya salar för aktivt lärande. Ytterligare fysiska miljöer som berörs är journalistutbildningen på Gamla kirurgen, som är i stort behov av upprustning, och Centrum för öst- och sydostasienstudier,

som anses erbjuda en familjär och trevlig miljö för studenterna. Skilda uppfattningar om de fysiska miljöerna tycks dels bero på reella skillnader i hur dessa är utformade, dels på lärarnas estetiska preferenser och pedagogiska behov.

Med det sagt består underlagen av en rad exempel på brister i de fysiska miljöerna och önskemål om förbättringar. Ökad tillgång till grupprum, stora salar, salar lämpade för filmvisning och flexibla salar, där man lätt kan möblera om, är återkommande önskemål. Tid till att möblera om är en bristvara som nämns i ett par underlag. Fler studieplatser och fler eluttag, både i och utanför undervisningssalarna, skulle underlätta för studenterna. Projektordukar som står i vägen för whiteboard-tavlan nämns i så gott som varje underlag. Hemtrevliga miljöer och i vissa fall ”hemklassrum” finns också högt upp på många lärares önskelista. Mer gästvänliga lokaler på kvällarna efterfrågas i sin tur specifikt från flera av språkämnen, som har undervisning till sena timmen. Brist på IT-service kvällstid är också ett konkret besvär för lärarna inom dessa ämnen, som själva tvingas lösa akuta tekniska problem.

Om bilden av de fysiska lärandemiljöerna är splittrad beskrivs de virtuella lärandemiljöerna – främst Canvas och Zoom – ofta i relativt positiva ordalag. Framför allt uttrycks på flera håll en tacksamhet för att Canvas redan var på plats när pandemin slog till och att plattformen har visat sig vara användarvänlig och pedagogiskt behjälplig. Omställningen till digital undervisning krävde förvisso omfattande arbetsinsatser i många ämnen och fortfarande finns mycket att lära vad gäller Canvas, till exempel hur man gör duggor, utvärderingar och programsidor på plattformen. Upphovsrättsliga frågor orsakar också en del ovisshet i relation till Canvas – vad får lärarna egentligen lägga upp i film-, musik- och litteraturväg? Vad gäller Zoom är tröttheten inför denna kommunikationskanal utbredd bland lärarna, som också understryker att det är svårare att nå studenterna och hålla koll på deras lärande när de befinner sig bakom en skärm. Samtidigt uppskattas live-föreläsningar, till skillnad från inspelade undervisningspass, av många studenter och ses som en möjlighet till direktkontakt med läraren och ämnets miljö. Skärmtillvaron har även andra fördelar: småförkylda studenter kan delta i undervisningen, det är enkelt att bryta upp en föreläsning i smådiskussioner och handledning med textdelning är fördelaktig i Zoom. De positiva ordalagen handlar dock framför allt om lärarnas och studenternas förmåga att anpassa sig och vässa sin kompetens under extraordinära omständigheter; de är alltså inte ett uttryck för en önskan om digital undervisning på sikt. Däremot betonar vissa lärare att inslag från pandemitiden kommer att tillämpas även framöver, inte minst möjligheten till gästföreläsningar från och virtuella ”studiebesök” på främmande ort.

Flera underlag och dialoger berör studentperspektivet på de digitala lärandemiljöerna. Tekniskt strul och dålig uppkoppling är återkommande problem som påverkar studenternas delaktighet i utbildningen. Dessutom finns en föreställning om att studenter i egenskap av ”digitala urinvånare” har en i det närmaste automatisk förståelse för lärplattformar och andra digitala verktyg. I själva verket finns det hos många studenter ett behov av att få undervisning om hur – exempelvis – en plattform som Canvas fungerar och vad som förväntas av dem där. Studenternas perspektiv berörs även i diskussionen om användning av sociala medier, såsom Instagram och Messenger, i somliga utbildningar. Ett ämne har en Instagramsida där studenterna får lägga upp bilder som knyter an till deras läroprocesser. I ett annat ämne skapar läraren Messengertrådar för programstudenterna, vilket möjliggör avslappnade samtal och funderingar kring utbildningen. Under dialogerna med dessa ämnen finns en samsyn om att deltagandet i sådana kanaler måste vara frivilligt och att inga studenter får exkluderas från den information som utbyts och den gemenskap som formas här. En dialogdeltagare menar att det vore önskvärt att undersöka möjligheten

till snarlika, enkla kommunikationsformer via lärplattformen. Att användandet av kommersiella plattformar är problematiskt ur ett integritetsperspektiv stärker ytterligare behovet av att utforska alternativa kanaler (jfr Lindberg-Sand 2016).

Som synes leder frågorna om fysiska och virtuella lärandemiljöer till en rad observationer, idéer och önskemål, ofta i relation till pedagogiska och arbetsmiljö-mässiga perspektiv. Somliga idéer är tämligen enkla att realisera – framför allt önskemålen om kompetensutveckling inom digitala lärandemiljöer – medan andra kräver både resurser och planering innan de eventuellt kan förverkligas. Önskemål och behov som har att göra med lokalerna kan dessutom vara svårinfriade på grund av byggnadernas fysiska begränsningar. De uppföljande insatser och aktiviteter som föreslås nedan tar därför fasta på behovet av att diskutera och göra prioriteringar gällande den fortsatta utvecklingen av HT-fakulteternas fysiska och virtuella lärandemiljöer.

Förslag på uppföljande insatser och aktiviteter

- Utbildningsledaren och husprefekten bildar en strategisk arbetsgrupp med syfte att diskutera och göra prioriteringar utifrån de synpunkter och förslag som framfördes i underlagen till kvalitetsdialogerna. Till arbetsgruppen värvas ett par lärare, studievägledare och student-representanter med insyn i lokalfrågan. På grundutbildningsinternatet 2022 presenterar arbetsgruppen resultaten av sitt arbete.
- Utbildningsledaren och HT-fakulteternas representant i projektet Digitala lärmiljöer går igenom och gör en prioritering av de förslag och önskemål om virtuella lärandemiljöer som lyftes under dialogerna och i underlagen.
- Under höstterminen 2021 anordnar HT:s representant för Digitala lärmiljöer öppna workshoppar om olika digitala funktioner, med utgångspunkt i det kunskapsbehov som framkom i dialogerna.

Den sociala interaktionen i utbildningarna

Såväl forskningen om lärandemiljöer (Lindberg-Sand 2016) som våra kvalitetsdialoger på detta tema visar att sociala och pedagogiska dimensioner i en utbildning är sammanvävda med varandra. Många lärare betraktar mötet med studenterna och studenternas samspel med varandra som centralt i sin undervisning, i samma anda som den relationella ansatsen inom pedagogiken som har vunnit mark under de senaste decennierna (se bland annat Bingham et al. 2004; Wessbrandt 2016). Denna omsorg om det mellanmänniska mötet i och utanför lärosalarna bidrar i bästa fall till att stärka studenternas känsla av tillhörighet till utbildningen, lärarna och kamraterna, vilket kan ha en positiv inverkan på deras studielust och studieprestationer (O’Keeffe 2013).

Det relationella perspektivet präglar många av HT:s utbildningar från starten då olika typer av introducerande pass anordnas: kick-off hos arkeologerna, introduktionsvecka inom utbildningsvetenskap, mingellunch på språkmastern, Q&A (frågestund) på masterprogrammet i mänskliga rättigheter och mycket mer. Utöver lärarna själva vittnar flera av dialogernas studentrepresentanter om betydelsen av att få ta del av sociala aktiviteter som ny student. Enligt flera dialogdeltagare är det också viktigt att förse nya studenter med ett ramverk till utbildningen, vilket kan innebära att definiera vanliga ”tröskelbegrepp” inom ämnet, att tydliggöra det egna ansvaret för

studierna och att presentera den pedagogiska filosofi som präglar undervisningen. Alla studenter vet inte vad ett seminarium är, eller vad poängen med referenshantering är, och det finns en pedagogisk poäng i att utforska sådana aktiviteter tillsammans.

När ramarna väl är satta och den reguljära undervisningen drar igång jobbar de flesta av HT-fakulteternas lärare vidare i en interaktiv anda. Den dialogdeltagare som pläderade för att ”upplösa den stereotypa skillnaden mellan föreläsning och seminarier” tycks tala för många av sina lärarkollegor i en verksamhet där bikupor, ”efterläsningar” och mittimmar tillämpas flitigt. Utöver ett vidgat föreläsningsformat får många HT-studenter delta i olika typer av grupparbeten under sina studier, ofta i så kallade basgrupper som bibehålls under åtminstone en kurs eller en termin. Inom två av fakulteternas ämnesområden – ABM (arkiv- och biblioteksvetenskap, samt museologi) och arkeologi – tillämpas problembaserat lärande (PBL), en metod som vanligtvis förknippas med studier i medicin och vårdvetenskap och som innebär att studenterna får arbeta gruppvis för att lösa specifika problem. Studentledda seminarier är en annan undervisningsform som nämns i flera dialoger, där studenterna själva ansvarar för att presentera, formulera frågor och diskutera en text eller något annat material. Språkämnena betonar i sina underlag och dialoger att kommunikationen är central i undervisningen och kommer till uttryck i form av exempelvis rollspel, muntliga övningar, grammatikstugor och konversationsträning med utbytesstudenter. Andra nämnvärda, interaktiva utbildningsmoment är studentkonferenser, posterpresentationer och pitchar, varav det sista tränar studenterna på MACA (Master of Applied Cultural Analysis) i att sälja in sina idéer till presumtiva intressenter.

Av dialogerna framgår det att studiesociala initiativ och interaktiva moment förekommer mer sällan på fristående kurser, särskilt på distanskurser, än på programmen. Att programmen pågår över en längre tid och samlar sina studenter i en och samma organisation med ett gemensamt mål gör det sannolikt lättare och mer motiverat att jobba aktivt med att främja den sociala samvaron inom dem. De flesta program har dessutom en koordinator vars uppdrag bland annat går ut på att vara sammanhållande kitt för utbildningen. I ett par dialoger betonades vikten av att ge studenter på fristående kurser och distansstudenter tillgång till fler sociala kontaktytor. Samtidigt framhölls det på sina håll att både enskilda studenter och studentgrupper kan ha olikartade behov i detta avseende. Det finns de studenter som helst inte vill delta mer än nödvändigt i sociala sammanhang. Och det finns de ämnen som främst drar till sig något äldre, förvärvsarbetande studenter, med begränsad tid och lust att delta i sociala aktiviteter utöver själva undervisningen. Små, undervisningsknappa kurser med dynamiska studiesociala miljöer finns det också gott om, där intresset för ämnet bidrar till att svetsa samman studenterna. Att mängden social interaktion skiftar mellan utbildningarna är varken förvånande eller i sig problematiskt, men frågan tål ändå att undersökas närmare, varför vi föreslår en uppföljande insats inom ramarna för fakulteternas studievägledarnätverk, som beskrivs närmare i nästa avsnitt.

Att ge goda exempel på interaktiva moment i utbildningarna tycks inte vara svårt för institutionerna. Samtidigt är det viktigt att understryka att många underlag och dialoger berör det för- och efterarbete som krävs för att grupparbeten, kamratrespons, studentledda seminarier och dylikt ska uppfylla sitt pedagogiska syfte. Otydliga instruktioner bidrar till en ojämn kvalitet på studentledda pass, påpekar en studentrepresentant, medan lärarna i en annan dialog pekar ut just formulering av instruktioner som ett förbättringsområde. Flera dialogdeltagare påtalar också vikten av att fånga upp studenternas eget arbete med kunskapsstoffet via ”efterläsningar” eller muntlig återkoppling av olika slag. Det tycks finnas en

samsyn om att interaktiva moment kräver tydliga ramar och pedagogisk eftertanke, vilket i sin tur gör att de är tidskrävande för lärarna.

Återkoppling ses av många som en viktig men delvis svårhanterlig del av lärargärningen och samspelet med studenterna. Hur hinner man ge den återkoppling som studenterna förväntar sig och är i behov av? Går det att diskutera sig fram till en miniminivå på återkoppling som alla lärare sedan ska följa? I flera dialoger cirkulerar ett handfast tips från den pedagogiska forskningen, enligt vilket ”quick and imperfect feedback” kan vara att föredra framför mer genomtänkt men senkommen återkoppling (se Gibbs 2010: 27). Inom filosofiämnena har man valt en pragmatisk väg för att kunna ge de studenter som så önskar ordentlig återkoppling; dessa får på en lapp i tentamenskonvoluten ange att de vill ha skriftlig respons på uppgiften. Andra ämnen tillämpar kamratrespons för att träna studenterna i att ge och ta emot synpunkter på sina uppgifter, vilket i sin tur bidrar till deras förmåga att skriva och tala om text. På journalistutbildningen arbetar studenterna redaktionellt från starten och vänjer sig snabbt vid att diskutera sina alster i grupp. Studenterna i bokhistoria kamratgranskar i sin tur varandras hemtentor inför inlämningen, i linje med forskarvärldens referentgranskningspraktik. Engelskan jobbar i samtliga kurser med täta inlämningsuppgifter och textsamtal i studentgrupper, i enlighet med konceptet ”writing through the curriculum”. Dessa exempel utgör endast en bråkdel av de initiativ som har vuxit fram inom HT:s utbildningar med syfte att främja det som i den högskolepedagogiska forskningen kallas akademisk litteracitet och som, utöver förmåga att läsa och skriva vetenskaplig prosa, även omfattar förståelse för ”texters innehåll, syfte och budskap” samt kommunikation i vidare bemärkelse (Eklund Heinonen, Lennartson-Hokkanen & Nord 2018).

Arbetet med att främja akademisk litteracitet knyter an till ett annat tema som berörs i vissa dialoger, nämligen att HT:s studenter förväntas förvärva vissa kompetenser och färdigheter under sin studietid. Krittiskt tänkande, självständighet och informationssökning är exempel på sådana kompetenser. Dessutom tillkommer ämnesspecifika färdigheter och kunskaper. I flera ämnen arbetar man aktivt med att göra studenterna medvetna om och träna dem i för ämnet och fakulteterna relevanta förmågor – ofta under interaktiva former. På kandidatprogrammet i modevetenskap planeras ett (på grund av pandemin försenat) samarbete med Fredriksdals museer och trädgårdar, där studenterna kommer att bidra med stoff och idéer till en utställning. Inom masterprogrammet i visuell kultur anordnas flera forskningsförberedande aktiviteter, såsom studentkonferenser och publikationer i en vetenskaplig tidskrift. Även inom historia och mänskliga rättigheter får studenterna möjlighet att publicera sina alster i studentdrivna tidskrifter. Arkeologistudenterna i sin tur tillbringar flera veckor ute i fält, medan studenterna inom Europastudier och etnologi är flitigt anlidade praktikanter i olika verksamheter. Gemensamt för den här typen av initiativ är att de via färdighetsträning ger studenterna tillgång till en ämnesorienterad praktikgemenskap (jfr Blåsjö 2004). I ett par dialoger lyfts önskemål om gemensamt arbete för att stärka studenternas identitet och medvetenhet om sina förvärvade kunskaper och färdigheter i relation till ämnet och fakulteternas humanistisk-teologiska orientering. Denna önskan ligger i linje med slutsatserna i HT-fakulteternas färskna rapport *Humanistisk kunskap och kompetens*, som betonar vikten av att artikulera – både inåt och utåt – de kunskaper och färdigheter som studenterna tillägnat sig under sin tid hos oss (Hammar 2021).

Som redan framgått berör många av dialogerna de relationer som växer fram i utbildningarna mellan lärare och studenter och studenterna sinsemellan. I ett par dialoger reflekterar man specifikt kring hur man som enskild lärare kan agera för att ge dessa relationer så goda förutsättningar som möjligt. Att ta sig tid att lyssna, fika och vara lyhörd för kritiska synpunkter från studenterna är några exempel på den

omsorg om relationerna som lärare och annan personal ger uttryck för. Att hårda ut under jobbiga tystnader i lärosalen är också ett sätt att ge spelrum åt studenternas tankar och stämningar. Från flera håll förespråkas tillåtande miljöer med utrymme för misslyckanden, dumma frågor och ömsesidigt stöttande. I en sådan anda tillämpar ämnena journalistik och retorik fram till kandidatkursen en tvågradig betygsskala (U–G), vilket anses stärka samarbetet mellan studenterna utan att det påverkar deras prestationer och ambitioner negativt. Inom retorikämnet arbetar man dessutom medvetet med att träna studenterna i att ge positiv respons på varandras muntliga framträdanden, utifrån tanken att de flesta har insikt om sina brister, men finner det svårare att formulera och motivera ”det som fungerar väl” i ett framträdande. Den här metoden tycks betala sig väl, både socialt och pedagogiskt, med studenter som vågar ta ut svängarna och vara kreativa inför sitt stöttande sammanhang. Även om de olika praktiker och förhållningssätt som nämns här (och återigen – det rör sig inte om en uttömmande uppräkningslista) inte nödvändigtvis är överförbara till alla fakulteternas ämnen finns det ett värde i att samla och tillgängliggöra dem, vilket de föreslagna uppföljande insatserna och aktiviteterna tar fasta på.

Förslag på uppföljande insatser och aktiviteter

- Utbildningsledaren tar fram en digital inspirationsbank med exempel på goda praktiker och reflektioner från ämnens arbete med att främja den sociala interaktionen i utbildningarna.
- Valda exempel från resursbanken tas upp under studierektorsnätverksträffar läsåret 2021–2022, som korta ”pop-ups” med syfte att främja det fakultetsgemensamma pedagogiska samtalet.
- På grundutbildningsinternatet i juni 2021 presenteras HT-fakulteternas alumnrapport. I anslutning till denna presentation anordnas en diskussion om relationen mellan lärandemiljöer och främjandet av humanistiska färdigheter och ämnesidentiteter.

Stödverksamheter för studenterna

Studievägledningen, HT-biblioteken och annan stödverksamhet utgör en viktig del av studenternas lärandemiljöer och bidrar till deras känsla av tillhörighet och förmåga att slutföra sin utbildning (Gorna, Davidsson & Andersson 2019; Eriksson 2016). Till årets dialoger bidrog studievägledare och ämnesbibliotekarier med sina perspektiv på fakulteternas lärandemiljöer, utöver HT-bibliotekens egen kvalitetsdialog som också gav rikligt med information och reflektioner på området.

Flera av de exempel på social interaktion och aktiviteter som har nämnts i den här rapporten har anordnats tillsammans med ämnens studievägledare. Det gäller inte minst introduktionspassen, där studievägledarna bidrar till att rama in utbildningarna och förtydliga förutsättningarna för studier vid HT-fakulteterna. Den lärarledda tiden är knapp, egenansvaret för studierna är stort, men stöd finns att tillgå, både från studievägledningen och från sådana verksamheter som Studenthälsan och Studieverkstaden samt, för den som uppfyller kriterierna, från Pedagogiskt stöd. En utmaning för studievägledarna är att nå ut till de studenter som är obenägna eller saktfärdiga när det gäller att söka hjälp. Generellt är programstudenterna lättare att fånga upp, medan tillströmningen från studenter på fristående kurser, distanskurser och deltidskurser, samt internationella studenter, tenderar att vara något tunnare. Att behovet av kontakt med studievägledningen varierar mellan olika studenter och

studentgrupper är inte problematiskt, så länge alla har en likvärdig möjlighet att få det stöd de behöver, vilket också är vad Lunds universitets kvalitetskriterier angående stödverksamheter föreskriver. En förutsättning för detta är att alla studenter får ta del av information om studievägledningen, vilket enligt flera studievägledare skulle underlättas genom en egen ingång på studenternas Canvasytor.

Några studievägledare nämner att de vill jobba mer aktivt med att främja gemenskapen mellan studenterna, samtidigt som tiden för att bedriva uppsökande verksamhet är begränsad. Grupphandledning och tätare besök ute i lärosalarna lyfts som möjliga insatser för att öka studievägledningens tillgänglighet. Det finns också, som några studievägledare också är inne på, en poäng med att portionera ut informationen från vägledningen så att den ligger i fas med studenternas aktuella sysslor och behov. På så sätt stärks också den kontinuerliga kontakten mellan ämnet och studievägledaren.

Utöver arbete med de egna ämnena jobbar många studievägledare tillsammans med olika fakultetsgemensamma och strategiska frågor. På senare tid har fakulteternas studievägledarnätverk tagit fram interna riktlinjer för pedagogiskt stöd. Sedan hösten 2020 anordnas i studievägledarnas regi en Kom igång-timme som går av stapeln på Zoom varje måndag och erbjuder studenterna en gemensam start på veckan, med social samvaro och tips om hur studierna kan läggas upp. Flera av fakulteternas studievägledare arbetar även aktivt med frågor som rör studieteknik och/eller skrivande. Som exempel kan nämnas att studievägledaren i arkeologi anordnar skrivpass för sina studenter och att studievägledaren i mänskliga rättigheter ger ett pass om uppsatsskrivande, där studenterna under avslappnade former får möjlighet att ventilera tankar kring processen. Studievägledarna på Språk- och litteraturcentrum är i sin tur i färd med att vidareutveckla sitt sedvanliga pass om studieteknik till en så kallad trestegsraket, där det är tänkt att fakulteternas arbetslivscoordinator ska hålla i två av passen, varav ett ska utgöra en CV-workshop. Under dessa pass kommer även studievägledarna att bidra med tips och information om hur man som student kan tänka när man sätter ihop en examen.

Mot bakgrund av ovanstående är det inte förvånande att många studievägledare, vid sidan om lärarna, var måna om att samtala om den lärosättesgemensamma Studieverkstaden under dialogerna. Av dialogmaterialet framgår att Studieverkstadens språkpedagoger ger skraddarsydd pass om studieteknik och akademiskt skrivande i flera av HT-fakulteternas utbildningar. Några ämnen förbokar även tider hos språkpedagogerna för att snabbt kunna skicka sina studenter dit när de första inlämningsuppgifterna har rättats. Sådana initiativ stärker enligt lärarna studenternas benägenhet att ta del av det stöd som Studieverkstaden har att erbjuda. När dialogerna äger rum har flera av deltagarna nåtts av informationen att Studieverkstaden ska omorganiseras och (troligtvis) bantas ned, en utveckling som anses rimma illa med studenternas och lärarnas behov – och med lärosätets och statsmakternas intention att jobba för breddad rekrytering och breddat deltagande (jfr Lennartson-Hokkanen 2016). När denna text skrivs är Studieverkstadens framtid ännu ovisst, men utifrån HT-fakulteternas kvalitetsdialoger 2021 är det uppenbart att verksamheten spelar en avgörande roll i arbetet med att stödja studenternas akademiska litteracitet, något som i sin tur är kopplat till deras känsla av tillhörighet och förmåga att ta sig igenom utbildningen. Det är rimligt att hävda att Studieverkstaden bidrar till utbildningarnas förmåga att efterleva kvalitetskriterierna om att studenternas lärande ska sättas i fokus och att en ändamålsenlig och för alla tillgänglig studie- och lärandemiljö med välfungerande stödverksamhet ska föreligga. Inför en eventuell nedbantning av verksamheten kommer HT-

fakulteterna diskutera möjligheten att ta fram egna former av skrivstöd för våra studenter.

En annan verksamhet som diskuterades flitigt, och som dessutom var föremål för en egen dialog, var HT-biblioteken. Många ämnen ser till att inkludera biblioteken i början av utbildningarna genom att schemalägga så kallade bibliotekspass och biblioteksvisningar för sina nybörjarstudenter. Vissa ämnen erbjuder även sina uppsatsskrivande studenterna en genomgång av referenshantering och informations-sökning, i ämnesbibliotekariens regi. En handfull utbildningar arbetar mer aktivt med att ta tillvara HT-bibliotekens resurser och kompetenser i sin undervisning genom att ta fram skraddarsydda pass för sina studenter, exempelvis om upphovsrättsliga frågor (Författarskolan) eller om sökningar bland FN:s handlingar (mänskliga rättigheter). De flesta ämnen uttrycker en vilja att jobba på ett liknande sätt, med fler pass i informationsökning, referenshantering och andra områden inom vilka biblioteken har spetskompetens. Att detta skulle utöka den ”lärarledda” tiden för studenterna, med pedagogiskt utbildad bibliotekspersonal vid rodret, ses också som fördelaktigt av flera ämnen.

HT-biblioteken själva ger en blandad bild av sitt samröre med fakulteternas utbildningar. Vissa utbildningar är, som framgått, måna om ett tätt och innehållsrikt samarbete och uttryckligen glada över att få initierad stöttning i undervisning och litteraturinköp från en ämnesbibliotekarie. Så här beskriver HT-biblioteken med egna ord hur ett välfungerande arbete med ämnena kan se ut:

Ämnesbibliotekarier som är välintegrerade i undervisningen på ämnet är inbjudna i kursens Canvasytor och får på så sätt en insyn i kurssammanhanget som deras undervisning är del av. De får möjlighet att kontakta studenterna där studenterna befinner sig och svara på frågor. De blir också en del av kursen tillsammans med ämnets lärare. Rent generellt har de en bra dialog med lärarna. Lärarna är intresserade av vad bibliotekarien kan bidra med och angelägen att uppmana studenterna att delta i dess undervisning, som ofta inte är obligatorisk att delta i. De generiska färdigheterna kommer i dessa ämnen löpande in under utbildningens gång vilket kräver att man har tänkt till när det gäller kursupplägg och kursuppgifter.

I dialogerna framkommer det emellertid att vissa utbildningar är obenägna att släppa in biblioteken till pedagogiska samtal och utvecklingsarbete kring ämnesinnehåll och undervisning. En sådan inställning tros bottna i en något föråldrad och inadekvat bild av bibliotekens funktion och möjligheter. Det finns därför ett behov av att ge utbildningarna bättre kännedom om bibliotekspersonalens kompetens att träna studenterna i sådana färdigheter som omfattas av de generella lärandemålen, exempelvis informationsökning och referenshantering. För att bibliotekens undervisning ska upplevas meningsfull för studenterna är det dessutom viktigt att dess pedagogiska syfte tydliggörs och att konkreta studieuppgifter kopplas till den (Eriksson 2016; Samuelsson 2016).

Under dialogerna med institutionerna och biblioteken diskuteras möjliga HT-gemensamma satsningar för att stärka samarbetet dem emellan. Ett första steg som många tycks ställa sig bakom är att se till att varje utbildning har en Canvasmodul med såväl allmän som ämnesspecifik information från biblioteken. Andra möjligheter är att samla och sprida goda exempel på befintliga samarbeten och att klargöra för lärarna när och hur biblioteket kan stötta i undervisning som relaterar till utbildningarnas examensmål om informationshantering. I dialogen med

biblioteken framkommer också att den ämneskompetenta personalen saknar naturliga kontaktytor med studievägledarna. Sådana kontaktytor skulle kunna bidra till att studievägledarna slussar studenter vidare till biblioteken i de fall det är aktuellt.

En annan stödverksamhet som behandlades i underlagen och dialogerna var SI – samverkansinläring. SI-pass leds av en senior student och syftar till att ge studenterna goda studiestrategier och främja genomströmningen, ett syfte som har visat sig uppfyllas i de studier som gjorts av verksamheten (Holmer & Johansson 2021). Av underlagen till dialogerna framgår det att de flesta av HT-fakulteternas nybörjar- och grundkurser erbjuder SI-pass till sina studenter. Många lärare är nöjda med inslaget och vissa framhåller att SI-ledaren är en viktig del av studenternas lärandemiljö. En utmaning som har accentuerats under pandemin är emellertid det skrala studentdeltagandet i (många av) SI-passen. Att deltagarna är få tycks också ha en avskräckande effekt på studenter som annars kanske hade testat ett SI-pass; en kritisk massa tycks krävas för att hålla upp deltagarantalet (Holmer & Johansson 2021). Lärarna upplever också att de studiemotiverade studenterna är mer benägna att delta i SI. Insikter från SI på LTH visar dock att förkunskaperna hos de deltagande studenterna inte var högre än hos studenterna i gemen. Däremot finns det enligt Holmer och Johansson (2021: 5) indikationer på att SI bidrar till att ”höja självförtroende, motivation och självupplevd arbetsinsats”. Mot bakgrund av detta finns det anledning att verka mer kraftfullt för att öka HT-studenternas deltagande i SI-passen, ett arbete som kommer att drivas av fakulteternas SI-ansvariga inför höstterminen 2021, utifrån nya idéer kring marknadsföring och tillgänglighet.

SI tillämpas som regel på grundnivå, vilket innebär att studenter på avancerad nivå saknar tillgång till denna typ av stödinsats. Inom en del masterprogram ser man samtidigt ett behov att stärka utbytet mellan första- och andraårsstudenterna, exempelvis genom mentorsverksamhet. Sådant verksamhet förutsätter att man antar studenter varje år, vilket inte alltid är fallet på programutbildningarna. Ett annat möjligt alternativ som programmet i film- och mediehistoria diskuterar är ”tutoring”, där varje lärare går in som direktkontakt och stöd åt en handfull studenter. Masterprogrammets behov i detta avseende behöver undersökas närmare, något som initialt kan göras inom ramen för masterkoordinatorsnätverket.

Förslag på uppföljande insatser och aktiviteter

- Canvasingång för studievägledningen och biblioteken tas fram.
- HT-biblioteken bjuds in till studievägledarnätverket hösten 2021 för att presentera sin pedagogiska verksamhet och delta i en diskussion om möjliga samarbeten.
- Studievägledarnätverket diskuterar och tar fram förslag på hur man gemensamt kan verka för att öka tillgängligheten för studenter på fristående kurser, distans- och halvfartskurser, samt för internationella studenter. Förslaget presenteras på en studierektorsnätverksträff.
- Utbildningsledaren och prodekanen anordnar en fakultetsövergripande workshop tillsammans med HT-biblioteken och ett par utbildningar som erbjuder välintegrerad biblioteksundervisning till sina studenter. Under workshoppen presenteras först utbildningarnas samarbete med biblioteken. Därefter får deltagarna diskutera med varandra och företrädare för biblioteken hur de själva konkret kan förstärka sitt samarbete.

- Masterkoordinatorsnätverket diskuterar sina behov av mentorsverksamhet och tar fram förslag på hur en sådan verksamhet skulle kunna utformas inom respektive program.

Lärandemiljöerna under och efter pandemin

I instruktionerna till underlagen ombads institutionerna att i möjligaste mån beskriva sitt arbete utifrån det ”normaltillstånd” som rådde före pandemin, och att behandla de Covid-relaterade resonemangen i ett särskilt stycke. Att sätta parentes om pandemin är emellertid ingen lätt uppgift, och såväl dialogmaterialet som denna rapport har oundvikligen präglats av sina speciella uppkomstförhållanden. Faktum är att den rådande situationen enligt många institutioner har synliggjort betydelsen av att arbeta aktivt med det som ingår i lärandemiljötemats kärna: den sociala interaktionen i utbildningarna. Trots de virtuella kanalernas många fördelar trycker man i många dialoger på att avsaknaden av fysiska möten – där det är lättare att läsa av tonfall, mimik, kroppsspråk, sinnesstämningar – gör det svårare för studenter och lärare att knyta an till varandra. Därmed blir det också svårare att som lärare ha koll på såväl studenternas mående⁵ som på deras förmåga att ta till sig undervisningen. Många ämnen arbetar dessutom med ett kunskapsstoff som lämpar sig bäst för platsbundna möten, där materialet kan förevisas för och bearbetas tillsammans med studenterna. I ett par dialoger vädras en oro för de långvariga konsekvenserna av den nu flera terminer långa hemmastudietillvaron. Finns det en risk att studenterna får sämre förutsättningar i studierna och livet, även på sikt, till följd av pandemin? Även om det är för tidigt att dra några slutsatser om detta i nuläget bör frågan tas upp för diskussion framöver.

Utöver en uttalad önskan att återigen få sammanstråla med studenterna på campus, berörs i underlag och dialoger behovet av kollegial samvaro på arbetsplatsen. Att det inte är lika lätt att bedriva pedagogiskt utvecklingsarbete via skärm och med så många pågående pandemirelaterade åtaganden på gång samtidigt är uppenbart. Men det är också tydligt att befintliga kollegiala band har varit avgörande i hanteringen av de bekymmer och krav som uppkommit i pandemins kölvatten. På flera håll betonar man att det är kollegorna som har stöttat när de virtuella plattformarna bjudit på motstånd eller det pandemirelaterade administrativa merarbetet vållat stress.

En positiv insikt från pandemin är enligt flera dialogdeltagare att internationella kontakter med enkelhet kan knytas och föras virtuellt. Under den tid som gått har museer, politiska institutioner och andra geografiskt avlägsna organisationer besökts av HT:s studenter och lärare via skärm, samtidigt som gästföreläsare har anlåtats utan att institutionerna har behövt bekymra sig för resekostnader och logistik. Även nationella samarbeten har i vissa fall underlättats när studenterna inte har behövt förflytta sig fysiskt för att kunna ta del av andra lärosätens kursutbud. Önskan om att återgå till campusundervisning paras därför hos många institutioner med en ambition och vilja att tillvarata de insikter som digitaliseringen innebär.

⁵ CSN:s (2020) årliga rapport om studenternas hälsa bekräftar avseende 2020 den oro som en del lärare har gällande studenternas försämrade mående under pandemin.

Förslag på uppföljande insatser och aktiviteter

- Prodekanen och utbildningsledaren anordnar under läsåret 2021–2022 ett samtal om pandemins konsekvenser för institutionernas lärandemiljöer. Samtalet planeras förslagsvis till grundutbildningsinternatet 2022.

Avslutande kommentarer

Lärandemiljöer är ett tacksamt tema för kvalitetsdialoger i så måtto att institutionerna erbjuder otaliga relevanta och innovativa exempel från sitt arbete med att utveckla dessa miljöer. Frågan engagerar och det finns anledning att tro att detta engagemang sipprar ned till de studenter som under sin studietid får ta del av allt ifrån kickoffer och mingelluncher till pitchar och studentkonferenser. Så gott som alla institutioner har dessutom tankar om hur man vill jobba vidare med diverse interaktiva moment i undervisningen, såsom kamratgranskning och basgruppsarbeten. Inom många institutioner jobbar man därutöver systematiskt med att utveckla sina lärandemiljöer på en övergripande nivå via pedagogiska seminarier, bokprojekt, riktlinjer för litteraturlistor, handlingsplaner och andra kollegiala satsningar. Sammantaget visar kvalitetsdialogerna 2021 att HT:s ämnen har följt med i den pedagogiska utveckling som högskolans utbildningar har genomgått under de senaste decennierna, då fokus har förflyttats från den undervisande läraren till studenternas lärandeprocesser (Lindberg-Sand 2016).

Det otvetydiga engagemanget för lärandemiljöer har en baksida som nämnts på flera håll i rapporten, nämligen den tid som krävs för att upprätthålla miljöer och som långt ifrån alltid ersätts fullt ut till lärarna. Genomlysningen av HT:s lärandemiljöer aktualiserar det faktum att resurstilldelningen till våra utbildningar inte ligger i linje med den dynamiska, interaktiva och ofta individanpassade undervisning lärarna ger, något som redan påpekades när systemet sjösattes under tidigt 1990-tal (SOU 2019:6: 68). Något tillspetsat kan man utifrån det samlade dialogmaterialet säga att staten får mer än vad den betalar för, till priset av lärarnas arbetsvillkor. Att studenternas tid med lärarna är otillräcklig är välbekant men tål också att upprepas här. Med tanke på den inadekvata resurstilldelningen är det rimligt att ställa frågan hur mycket fakulteterna och Lunds universitet kan förvänta sig av utbildningarna i termer av innovativa, socialt interaktiva moment som sätter studenternas lärande i centrum, i enlighet med ett av de kvalitetskriterier som dialogtemat berör. Att man inom utbildningarna trots rådande omständigheter anstränger sig för att skapa levande och relevanta lärandemiljöer är givetvis positivt, men när det är engagemanget som styr finns risken att HT-fakulteterna får en asymmetrisk utbildningsverksamhet, där somliga studenter vallas från mingel via knytkalas, studentkonferenser och gemensamma skrivpass till avslutningsceremoni medan andra aldrig får möjlighet att knyta an till sina kursare under liknande former. Att studenterna möter olika utbildningar och får ta del av olikartade undervisningsformer och sociala aktiviteter på HT måste inte vara problematiskt – även inom studentgrupperna är behoven vad gäller lärandemiljöerna skiftande. Däremot förefaller det viktigt att se till att alla ämnen har de förutsättningar som krävs för att, utifrån sina specifika pedagogiska traditioner och behov, kunna bygga gynnsamma miljöer för studenternas lärande, något som flera av de föreslagna uppföljningsaktiviteterna syftar till.

I kvalitetsdialogerna 2021 tillägnades stödverksamheterna en egen uppsättning frågor, och många studievägledare och bibliotekarier bidrog med sina erfarenheter till underlagen och dialogerna. Utifrån det insamlade materialet gör vi bedömningen

att HT:s studenter har tillgång till robusta stödverksamheter som bidrar med vägledning gällande studier och framtida yrkesmöjligheter samt med färdighetsutbildning som är avgörande för studieframgångar. Samtidigt är tillgängligheten till studievägledning och bibliotek inte likvärdig för alla HT:s studenter, något som fakulteterna kommer att verka för att förändra via ett par föreslagna uppföljande insatser. Under vinjetten stödverksamheter diskuterades även SI-verksamheten, främst i positiva ordalag, även om man inom många ämnen bekymrade sig över den svaga tillströmningen av studenter. Från SI-håll arbetar man i skrivande stund med olika förslag på att marknadsföra verksamheten, vilket förhoppningsvis kommer leda till att fler studenter tillvaratar denna möjlighet. Den universitetsgemensamma Studieverkstaden var också föremål för ingående diskussioner, ofta med hänvisning till den aviserade nedbantningen av en verksamhet som anses vara avgörande för utvecklandet av akademisk skriftspråkskompetens hos vissa studentgrupper. På en generell nivå visar samtalen om stödverksamheterna att det bland HT:s personal finns en ömsesidig förståelse för respektive yrkeskategoris kompetenser och bidrag till studenternas lärandemiljöer.

Avslutningsvis kan det konstateras att kvalitetsdialogerna 2021 visar att HT-fakulteterna generellt erbjuder dynamiska och levande lärandemiljöer för sina studenter, med mestadels god tillgång till pedagogiskt och ämnesmässigt kompetent personal, samt till stödverksamheter. Men vi kan också konstatera att det finns utrymme för förbättringar både på institutions- och fakultetsgemensam nivå. När dialogerna är över och rapporten författad är det därför dags för institutionerna och fakulteterna att ta ett gemensamt grepp om de uppföljande insatser och aktiviteter som föreslås i denna text, ett arbete som syftar till att göra våra lärandemiljöer än mer relevanta och givande för våra studenter – och än mer meningsfulla att arbeta i för oss andra.

Referensförteckning

- Bingham, Charles et al. (2004), "Manifesto of Relational Pedagogy: Meeting to Learn, Learning to Meet", i Charles Bingham & Alexander M. Sidorkin (red.), *No Education Without Relation*, New York: Peter Lang, s. 5–7.
- Blåsjö, Mona (2004), *Studenters skrivande i två kunskapsbyggande miljöer*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Bornemark, Jonna (2020), *Horisonten finns alltid kvar: Om det bortglömda omdömet*, Stockholm: Volante.
- CSN (2020), *Studerandes hälsa 2020*, Sundsvall: Centrala studiestödsnämnden.
- Davidsson, Eva, Niclas Andersson & Dorota Gorna (2019), *Early Alert: En studie om förstaårsstudenters bristande studieresultat*, Malmö: Malmö universitet.
- Eklund Heinonen, Maria, Ingrid Lennartson-Hokkanen & Andreas Nord (2018), "Mer än bara text och ord": *Akademiskt skrivande i utbildningar i socialt arbete och sociologi*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Eriksson, Fredrik (2016), "Fakultetens pedagogiska fluortant", i Alexander Maurits & Katarina Mårtensson (red.), *Proceedings från Humanistiska och teologiska fakulteternas pedagogiska inspirationskonferens 2016*, Lund: Lunds universitet, s. 125–134.
- Gibbs, Graham (2010), *Using Assessment to Support Student Learning*, Leeds: Leeds Metropolitan University.
- Hammar, Isak (2021), *Humanistisk kunskap och kompetens: En rapport om alumnens nytta av studier i humaniora och teologi*, Lund: Lunds universitet.
- Holmer, Arthur & Niklas Erben Johansson (2021), *SI i Coronatider: HT20 i jämförelse med tidigare terminer*, Lund: Lunds universitet.
- Humanistiska och teologiska studentkåren (2020), *Vad står på schemat idag? En uppföljning av "Tomma scheman"*, Lund: Humanistiska och teologiska studentkåren.
- Lennartson-Hokkanen, Ingrid (2016), *Organisation, attityder, lärandepotential: Ett skrivpedagogiskt samarbete mellan en akademisk utbildning och en språkverkstad*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Lindberg-Sand, Åsa (2016), "Högskolans lärandemiljöer i förändring", i *Rapport från SUHF:s arbetsgrupp: Framtidens lärandemiljöer*, Stockholm: Sveriges universitets- och högskoleförbund, s. 17–45.
- O'Keeffe, Patrick (2013), "A Sense of Belonging: Improving Student Retention", *College Student Journal* 47, s. 605–613.
- Roxå, Torgny & Katarina Mårtensson (2013), *Understanding Strong Academic Microcultures: An Exploratory Study*, Lund: Lunds universitet.
- Samuelsson, Jenny (2016), "Lärandemiljön och högskolebiblioteket", i *Rapport från SUHF:s arbetsgrupp: Framtidens lärandemiljöer*, Stockholm: Sveriges universitets- och högskoleförbund, s. 67–80.
- Sandström, Mikael (2016), "Fysiska lärandemiljöer", i *Rapport från SUHF:s arbetsgrupp: Framtidens lärandemiljöer*, Stockholm: Sveriges universitets- och högskoleförbund, s. 47–64.

SOU 2019:6, *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan*, Stockholm: Norstedts.

Universitetskanslersämbetet (2018), *Lärrledd tid i den svenska högskolan: En studie av scheman*, Stockholm: Universitetskanslersämbetet.

Wessbrandt, Martin (2016), "Att integrera salstentamen i kursen genom att låta studenterna konstruera tentan", i Alexander Maurits & Katarina Mårtensson (red.), *Proceedings från Humanistiska och teologiska fakulteternas pedagogiska inspirationskonferens 2016*, Lund: Lunds universitet, s. 77–85.